

Дипл. инж. Стојка ДИМИТРОВА

ПОДИГАЊЕ И ОБНОВА НА ШУМИТЕ ВО СР. МАКЕДОНИЈА, 1970—1979.

1. ВОВЕД

Стопанското значење на шумскиот фонд зависи од големината и квалитетот на тој фонд, односно од површината под шума, структурата на шумата (зачувани, деградирани и шикари) стопанисувањето со шумите, од зачуваноста на шумите, од нивната отвореност за користење, од количеството на дрвна маса, од производствениот потенцијал (прирастот) и од тоа колку секоја година може да се сечат (етатот) а да се запази постојното стопанисување со шумскиот фонд.

Иако СР Македонија се смета за ридско-планинска земја во која 48,5% отпаѓа на шумска површина, поради лошата состојба на нејзиниот шумски фонд: голем удел на деградирани ниски шуми, големо пространство на необрасната површина пасишта, напуштени ниви и слично, таа не се карактеризира како шумовита земја што се гледа и од следниве податоци:

Вкупна површина на шума и шумско земјиште	1233239 ха	100%
Обраснато земјиште (шуми)	905675 ¹ ха	73,4%
Необраснато земјиште (голини, карс и друго)	327564 ха	26,6%

Структура на шумите по зачуваност

Економско стабилни (зачувани) шуми	508669 ха	57,4%
Деградирани (преискористени шуми)	195762 ха	22,0%
Шикари (непродуктивни) шуми	183086 ха	20,6%

¹ Претходни податоци од пописот на шумскиот фонд 1979.

Податоците што се однесуваат на структурата на шумите по зачуваност користени се од пописот спроведен во 1961 година бидејќи не располагаме со дефинитивни податоци од пописот во 1979 година.

Како резултат на ова, се наметнува прашањето за обновата на шумите како нужен услов за одржување на трајноста на шумското производство. До 1970 година, поради неправилно изведени главни сечи, пресилни зафати и користење прекумерна паша на добитокот, несообразна организација и слично, природното обновување на шумите беше отежнато, а на места се наоѓаше во незавидна положба.

Со право може да се каже дека од тогаш ориентацијата на пошумувањето беше создавање заштитни рекреациони шуми, при што многу малку се водеше сметка за видот на дрвјата што се насадувани, така што се употребувани и видови со слаба економска вредност.

Со цел да се отстранат негативностите во стопанисувањето со шумите и шумските земјишта во СР Македонија изработена е „Долгорочна програма за мелиорација на голините“ која од Извршниот Совет и Собранието на Македонија е прифатена. За реализирање на програмата во 1971 година со посебен закон формиран е Републички фонд за пошумување на голините, преку кој (оттогаш наваму) се одвива акцијата за пошумување. Републичкиот Фонд секоја година добива сè поголемо значење во извршувањето на обврските и задачите, со оглед на секојдневните појави на уништување на шумите, загаденоста на воздухот, водата и почвата, штетите од ерозијата, а посебно улогата на шумите во санирањето на сето тоа и за незаменливите функции на шумите во животот на човекот и неговата околина.

Ако се има предвид дека вкупната површина на шумите и шумско земјиште изнесува 1233239 хектари, од која на обраснато земјиште (шума) отпаѓа 905675 хектари, а на необраснато 327564 хектари, тогаш се забележува дека површината на сè уште необраснатото земјиште (голини, карст, шумски пасишта и друго) зафаќа 26,6% од шумското земјиште, односно околу 12,9% од вкупната земјишна површина во СР Македонија што претставува незавидна положба. Необраснатата површина, покрај недоволната продукција, претставува голема и постојана опасност за натамошното ширење на ерозијата и пороите, бидејќи дел од оваа површина се простира на стрмни земјишта. Меѓутоа, извесен дел од нив може да се оспособи и за шумска вегетација.

Земајќи го предвид сè побрзиот развој на стопанството, расте и потребата од дрво за развојот на индустријата. Од друга страна и самата функција на шумите во здравствената заштита на луѓето бара заштита на шумите, а посредно и на земјиштето од ерозија и порои. Според тоа, се наметнува потребата од обновување на постојните шуми и подигање нови.

2. ПОШУМУВАЊЕ

Пошумувањето во Македонија до 1970 година повеќе се одвиваше во шума отколку вон шума. Од 1971 година па нанвamu пошумувањата вон шума интензивно се зголемуваат. Застапеноста на пошумувањето во шума изнесува 37,6% а вон шума 62,4%. Во шума пошумувањето се врши на сечишта и тоа 68,7%, а на години 31,3%. Голините во поголем број случаи претставуваат опожарени површини во шумите.

Пошумувањето во СР Македонија за периодот 1970—1979 година прикажано е со статистичките податоци во табела 1.

Табела 1. — Вкупно пошумување во СР Македонија во периодот од 1970 — 1979.

	во хектари					
	Вкупно		Во шума		Вон шума	
СР Македонија	51249	100	19285	100	31964	100
1970	1518	3,0	1238	6,4	280	0,9
1971	1469	2,9	960	5,0	509	1,6
1972	2353	4,6	1062	5,5	1291	4,0
1973	3643	7,1	2183	11,3	1460	4,6
1974	3433	6,7	1779	9,2	1654	5,2
1975	4048	7,9	1782	9,3	2266	7,1
1976	7222	14,1	2508	13,0	4714	14,7
1977	8267	16,1	2387	12,4	5880	18,4
1978	9012	17,6	2356	12,2	6656	20,8
1979	10284	20,0	3030	15,7	7254	22,7

Табела 2. — Пошумување во шума во СР Македонија во периодот од 1970 — 1979 година

Вкупно	во хектари					
	19285	100	13246	100	6039	100
1970	1238	6,4	1136	8,6	102	1,7
1971	960	5,0	790	6,0	170	2,8
1972	1062	5,5	881	6,6	181	3,0
1973	2183	11,3	1898	14,3	285	4,7
1974	1779	9,2	1190	9,0	285	9,8
1975	1782	9,3	1388	10,5	394	6,5
1976	2508	13,0	1809	13,6	699	11,6
1977	2387	12,4	1295	9,8	1092	18,1
1978	2356	12,2	1299	9,8	1057	17,5
1979	3030	15,7	1560	11,8	1470	24,3

За посматраниот десетгодишен период просечното годишно пошумување изнесува 1928 хектари. Најмала површина и пошумена во 1971 година во износ од 960 хектари, или 5,0% од вкупното, а најголема во 1979 година и тоа 3030 хектари, или 15,7% од вкупното пошумување во шума.

Пошумувањето вон шума. (карст и долини), еродирано земјиште, земјоделско и друго земјиште, осетно се зголемува од 1970. наваму, што се гледа и од податоците дадени во табела 3. Ова е резултат од превземената акција на Фондот за пошумување на голините во СР Македонија, кој има задача да врши пошумување врз база на претходно изготвени програми од шумско-стопанските организации и општинските собранија, со цел да се намалат голините во Републиката. Во пошумувањето на голините, покрај шумско-стопанските организации и координационите тела во општините, учествуваат и училиштата, младина, припадниците на ЈНА, друштвата „Пријатели на шумите“, месни заедници, работни организации и други. Финансирањето на работите околу ова пошумување се врши според одлуките на Управниот одбор на Фондот.

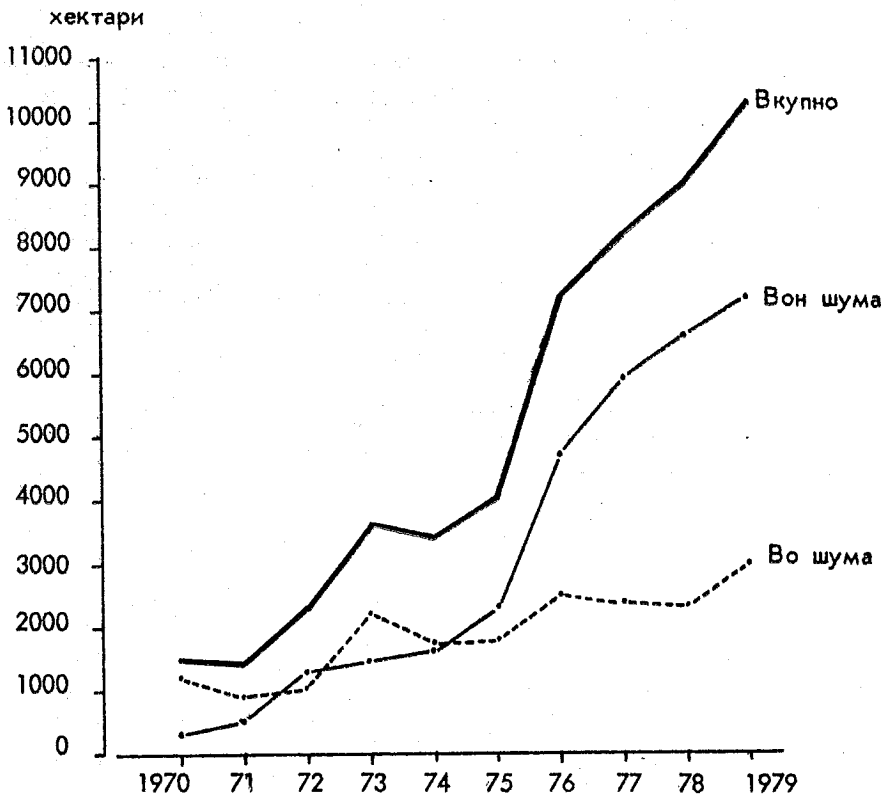
Таб. бр. 3. — Пошумување вон шума во СР Македонија во периодот 1970—1979 година

	Вкупно		Карст и долини		Еродирано земјиште		Земјод. и друго земјишт.	
СРМ	31964	100	14252	100	11835	100	5877	100
1970	280	0,9	1	—	242	2,0	37	0,6
1971	509	1,6	39	0,3	446	3,8	24	0,4
1972	1291	4,0	288	2,0	675	5,7	328	5,6
1973	1460	4,6	278	2,0	836	7,1	346	5,9
1974	1654	5,2	541	3,8	1055	8,9	58	1,0
1975	2266	7,1	1415	9,9	565	4,8	286	4,9
1976	4714	14,7	3079	21,6	1162	9,8	473	8,0
1977	5880	18,4	2330	16,3	3040	25,7	510	8,7
1978	6656	20,8	2880	20,2	963	8,1	2813	47,9
1979	7254	22,7	3401	23,9	2851	24,1	1002	17,0

Од податоците дадени во табелата се гледа дека пошумувањето вон шума најмногу се врши на карст и долини, чија застапеност изнесува 44,6%, потоа на еродирано земјиште 37,0%, а најмалку на земјоделско и друго земјиште 18,4%. Во изминатиот десетгодишен период најголема површина е пошумена во 1979 година, во износ од 7254 хектари, што во однос на пошумената површина во 1970 година е наголемена за 26 пати.

Пошумувањето во СР Македонија во шума и вон шума ликовито е претставено на графикон број 1.

Граф. 1.- Пошумување во шума и вон шума
1970-1979

3. НАЧИН НА ПОШУМУВАЊЕ

Пошумувањето во СР Македонија повеќе се одвива со садење отколку со сееење. Иако се смета дека сеидбата е поефтин начин, во практиката послабо се применува, поради тоа што е екстезивен и несигурен, а мерките што следуваат потоа за нега и одгледувањето се прилично скапи и не гарантираат брзи и квалитетни резултати. Тоа може да се констатира од податоците дадени во табела 4, бидејќи пошумувањето со сееење учествува со 10,8% во вкупното.

Од друга страна, треба да се има предвид дека пошумувањето со садење садници бара посолидна подготовка на земјиштето за внесување садници и солидни материјални и организационо-кадровски подготовки. Со овој начин на пошумување се постигнуваат поголеми ефекти, бидејќи во голем број случаи работите се механизирани.

Табела 4. — Пошумени површини според начинот на пошумување
во хектари

	Вкупно	Со сеење	Со садење	Со лисјари	Со иглолис.
вкупно	51249	5522	45727	4215	47034
1970	1518	781	737	76	1442
1971	1469	518	951	83	1386
1972	2353	516	1837	225	2128
1973	3643	923	2720	248	3395
1974	3433	226	3207	276	3157
1975	4048	600	3448	431	3617
1976	7222	761	6461	986	6236
1977	8267	320	7947	758	7509
1978	9012	450	8562	762	8250
1979	10284	427	9857	370	9914

Структура

вкупно	100	100	100	100	100
1970	3,0	14,1	1,6	1,8	3,1
1971	2,9	9,4	2,1	2,0	2,9
1972	4,6	9,3	4,0	5,3	4,5
1973	7,1	16,7	6,0	5,9	7,2
1974	6,7	4,1	7,0	6,5	6,7
1975	7,9	10,9	7,5	10,2	7,7
1976	14,1	13,8	14,1	23,4	13,3
1977	16,1	5,8	17,4	18,0	16,0
1978	17,6	8,2	18,7	18,1	17,5
1979	20,0	7,7	21,6	8,8	21,2

Во изминатиот десетгодишен период со сеење е пошумена површина од 5522 хектари или 10,8% од вкупното пошумување, садење 45727 хектари, или 89,2%. Со оглед на специфичните климатски услови кај нас, земјиштето се пошумува претежно со голисни видови, од кои најзастапени се: црниот и белиот бор, ста, смрчата и други. Тие се застапени со 91,8%, додека застапувањето на видовите од широколисните дрвја изнесува 8,2%, а нив најмногу се пошумува со багрем и тоа посебно на ерозивните терени.

За да добие појасна претстава за територијалниот распоред на пошумувањето во СР Македонија за периодот 1973—1979 година служи следниов преглед по општини.

Табела 5. — Пошумени површини по општини

хектари

	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
СР Македонија	3646	3433	4048	7222	8267	9012	10284
Берово	150	118	90	226	89	81	182
Битола	368	84	389	475	98	68	
Брод	44	58	143	94	94	114	107
Валандово	—	8	6	6	6	7	19
Виница	232	41	44	60	45	322	569
Гевгелија	—	31	176	180	146	45	164
Гостивар	54	54	219	112	111	140	254
Дебар	—	28	14	60	24	10	10
Делчево	193	75	226	554	267	357	597
Демир Хисар	26	110	40	194	106	77	87
Кавадарци	460	504	177	274	331	170	229
Кичево	46	40	177	280	187	204	210
Кочани	220	116	96	181	60	60	170
Кратово	—	2	23	—	11	16	71
Крива Паланка	294	367	860	1258	1568	1526	1758
Крушево	14	20	109	—	20	62	37
Куманово	8	9	11	212	296	625	877
Неготино	37	72	61	203	512	45	124
Охрид	70	71	158	228	227	196	449
Прилеп	153	167	88	146	120	188	54
Пробиштип	42	63	97	26	383	86	211
Радовиш	133	34	4	101	80	48	80
Ресен	180	112	79	239	148	181	95
Свети Николе	—	104	174	170	228	246	222
Скопје	300	937	628	1030	1574	2205	1607
Струга	41	6	68	53	122	130	94
Струмица	147	117	72	127	37	57	156
Тетово	16	35	27	97	122	285	298
Титов Велес	350	37	173	625	625	431	379
Штип	65	13	46	97	254	1000	1106

Од податоците може да се заклучи дека бројот на учесниците во пошумувањето секоја година осетно се зголемува, но и дека сè уште има општини коишто останале недоволно заинтересирани или сосема малку вклучени во пошумувањето како што се: Валандово, Дебар, Кочани, Кратово, Крушево, Радовиш, Струмица, Берово, Битола и Демир Хисар.

За да може подобро да се согледа активноста на пошумувањето во освојувањето на голините во СР Македонија, во однос на другите републики, то прикажуваме прегледот во табела 6.

Табела 6. — Пошумувањето во Македонија во споредба со другите републики во хектари

	СФРЈ	Босна и Херцеговина	Црна Гора	Хрватска	Македонија	Словенија	Србија			
							Се	Потесно подрач.	Војводина	Косово
1970	18586	1445	406	4272	1517	2410	8535	5611	1657	1267
1971	16209	1841	413	3224	1469	2468	6794	4924	1127	743
1972	15643	1991	322	2644	2353	2388	5945	4457	951	537
1973	19658	2813	232	3708	3643	2696	6567	5145	1026	396
1974	24311	4532	287	5755	3433	2213	8091	6046	1547	498
1975	24803	6289	331	4192	4048	2643	7300	5750	990	560
1976	29798	6958	353	5039	7222	2518	7708	5504	1154	1002
1977	35923	8047	480	3366	8267	2338	13425	11676	588	1161
1978	43189	10046	1048	5146	9012	2224	15713	12487	1318	1908
1979	47475	11301	929	4221	10284	2100	18640	15939	834	1746

Иако СР Македонија во однос на големината на шумскиот фонд и лошата структура на шумите (голем удел на ниски и деградирани шуми), го зазема шестото место во СФРЈ, таа во однос на пошумените површини доаѓа на трето место, по Србија, Босна и Херцеговина. Динамиката на пошумувањето во СРМ посебно е изразена од 1979 година наваму, откога во СРМ започнува поинтензивно пошумување отколку во другите општествено-политичките заедници во Југославија.

До 1970 година шумско-стопанските организации, поради специфичностите што го следат шумското производство (долгорочен процес на репродукција), многу малку вложуваа средства за подигање на шуми. Со задолжителното уредување на шумите и со изготвување на шумско-стопанските основи организациите се задолжени да издвојуваат дел од амортизацијата на шумите за нивно обновувањето за да не дојде до намалување на шумскиот фонд и прекин на производството.

4. НЕГА И МЕЛИОРАЦИЈА НА ШУМИТЕ

На стопанисувањето со шумите и добивањето приходи од шумите, отсекогаш се посветувало големо внимание, посебно околу негата на зачуваните шуми и мелиорацијата на деградирани шуми. Бидејќи шумско-стопанските организации не се во можност да учествуваат со поинтензивни мерки во обновата на шумскиот фонд, што бара поголеми финансиски средства, тие се ориентираат на категории на работа од кои остваруваат и приходи, а тоа е нега и мелиорација на шумите.

Табела 7. — Нега и мелiorација на шумите

хектари

	Нега на шумите				Мелiorација на шумите			
	чистење	проредување	нега на подмладокот	конверзија	чистење	проредување	нега на подмладокот	конверзија
Вкупно	22150	72949	50942	1222	4337	8145	722	2960
1970	2259	5201	5388	70	60	929	106	415
1971	3585	7397	5430	165	216	847	10	218
1972	4115	9276	5602	322	431	212	64	313
1973	1744	4512	6928	—	153	1553	30	220
1974	1976	6921	6980	165	95	1139	135	482
1975	307	4086	2126	—	1483	144	27	455
1976	1252	5028	1970	83	568	1553	3	402
1977	1928	7681	755	222	1211	1219	347	432
1978	3952	11744	12584	39	—	489	—	17
1979	1032	8103	3179	156	120	60	—	6

Структура

Вкупно	100	100	100	100	100	100	100	100
1970	10,2	7,1	10,6	5,7	1,4	11,4	14,7	14,0
1971	16,2	10,2	10,6	13,5	5,0	10,4	1,4	7,4
1972	18,6	12,7	11,0	26,3	9,9	2,6	8,9	10,6
1973	7,9	10,3	13,6	—	3,5	19,1	4,1	7,4
1974	8,9	9,5	13,7	13,5	2,2	14,0	18,7	16,3
1975	1,4	5,6	4,2	—	34,2	1,8	3,7	15,4
1976	5,6	6,9	3,9	6,8	13,1	19,0	0,4	13,6
1977	8,7	10,5	1,5	18,2	27,9	15,0	48,1	14,6
1978	17,8	16,1	24,7	3,2	—	6,0	—	0,5
1979	4,7	11,1	6,2	12,8	2,8	0,7	—	0,2

При спроведувањето на негата и мелiorацијата на шумите најчесто се применуваат следните категории на работа: чистење, проредување, нега на подмладокот, конверзија, збогатување на шумите, нега на земјитштео, пополнување на насадот и ресурекција. Од податоците дадени во табелата може да се констатира дека најзастапена одгледувачка и мелiorативна мерка кај нас е проредувањето, нега на подмладокот и чистењето, посебно во зачуваните шуми. Со овие категории работа се делува врз квалитативното и квантитативното, збогатување на шумскиот фонд т.е. врз зголемување на прирастот и подобрување на квалитетот на шумите со отстранување на неквалитетни стебла во зачуваните шуми, проретчување во младите шуми,

внесување иглолисни видви дрвја, во постојните лисјарски шуми, со цел да се зголеми економската вредност на шумите, претворање на ниски во високи шуми итн.

За изминатиот десетгодишен период во зачуваните шуми проредување е извршено на површина од 72940 хектари, нега на подмладокот на 50942 хектари, чистење на 22150 хектари, додека конверзијата е сосема слабо застапена, бидејќи е скапа одгледувачка мерка, што има за цел претворање од ниски во високи шуми.

Работите сврзани со мелиорација на деградирани шуми, шикари и макии се помалку застапени, што се гледа и од податоците дадени во табелата, бидејќи се работи за преискористени или непродуктивни шуми за кои работи се потребни поголеми финансиски средства.

5. ЗАКЛУЧОК

Иако активноста на пошумувањето за освојување на голините во СРМ последните години осетно е зголемена, Републичкиот Фонд и понатаму продолжува уште поинтензивно да работи на акцијата за пошумување на голините, со оглед на сè уште големата површина од необраснато земјиште, со тоа што учествува во обезбедувањето на саден материјал, претходно утврдување на површините за пошумување, соработување во врска со доделување кредити и активно делување врз факторите во собранијата и организациите за кои смета дека сè уште се недоволно вклучени во оваа хумана акција.

Напорите кои се вложени и резултатите што се постигнати според прикажаните податоци, посебно последните години, гарантираат дека финансиските издатоци на заедницата ќе бидат корисно инвестирани и ќе се придонесе обесшуменоста и слабиот шумски фонд во СРМ да се доведат во многу подобра положба, што ќе биде од корист како за шумското стопанство, така и за целата заедница.